

pomembnejši posebni ekosistem z različnimi naravnimi viri, pomembnimi za rast posameznih gospodarskih panog, zlasti turizma in hidroenergije.

Amerikanec Bradley T. Cullen predstavlja zaposlitveno problematiko gozdarskih mest v Severni Kaliforniji, kjer je 28 monostrukturno usmerjenih gozdarskih mest v 80. letih prizadela gospodarska recesija, kar je ta gozdarska središča prisililo v pospešeno prestrukturiranje gospodarstva in zaposlenosti.

William C. Wonders z Britanske Kolumbije v Kanadi je proučil vzpon in zaton gozdnih naselij, ki so se načrtno razširila po obsežnem Škotskem višavju. Po drugi svetovni vojni so namreč z obsežnim pogozdovanjem višavja želeli zadržati in zaposliti prebivalstvo v tem hribovitem depopulacijskem območju.

Nemec Eckart Ehlers predstavlja problematiko azijskega gorskega območja, in sicer pakistanskega Karakoruma in še posebej območja karakorumske ceste. Predmet prispevka so kmetijske spremembe in prostorska dinamika v dolini Bagrot.

Razprava izraelskih avtorjev Davuda Grossmana in Amirama Dermana ne obravnava gorsko, temveč hribovsko območje Samarijskega hribovja, za katerega je izdelan obsežen razvojni načrt intenzivne poselitve.

Problematika ostalih člankov je enovito uglasena na teoretsko opredeljevanje marginalnih območij znotraj razvitih regij in podprta z mnogimi konkretnimi zgledi, največ iz ameriških območij (kar 6 razprav) in švedskega okolja (4 razprave). Italijanska avtorja sta predstavila različne vrste marginalnosti in njihovo socialno-ekonomsko opredelitev ter to ponazorila z italijanskimi zgledi. Globalnemu razvoju agrarne dejavnosti s spremljajočimi dejavnostmi v obrobni predelih Evrope je posvečena le ena razprava.

Metod Vojvoda

“Gorenjska A–Ž. Priročnik za popotnika in poslovnega človeka”.

Besedilo so pripravili: M. Vidic, V. Štekar-Vidic, D. Globočnik, N. Gartner-Lenac, I. Vraničar in B. Sever. Uredila B. Sever in J. Ternar, založila in izdala Pomurska založba, Murska Sobota 1994, 295 + 18 strani reklamno-poslovnih sporočil.

V zbirki turističnih vodnikov Slovenija total, ki jo je zasnoval Bela Sever in naj bi vsebovala 12 knjig, je izšel tretji zvezek “Gorenjska A–Ž”. Tudi v njem — kot že v prejšnjih dveh, ki obravnavata Pomurje ter Slovensko Primorje in Kras — so prikazane pokrajinske značilnosti posameznih območij in predelov. S kratkimi in jedrnatimi zapisi in formulacijami so označeni pokrajine in njene sestavine, njihova geološko-kamninska zgradba in sestava, vegetacijska odeja, zgodovinski mejniki družbeno-gospodarskega razvoja, oblike in sistemi gospodarskih dejavnosti, infrastrukturna opremljenost naselij in pokrajine kot celote. Posebna skrb je namenjena

opisom in predstavitev tistih pojavov, naravnih in kulturnih spomenikov, ki s svojo enkratno in neponovljivo vsebnostjo zaznamujejo posamezna območja in jih dvigajo nad povprečnost vsakdanjega okolja. In prav v njih spoznavamo tisto dragoceno bogastvo naravnih in kulturnih spomenikov, ki privabljajo k obisku in ogledu domačega ali tujega popotnika.

V knjigi sta predstavljeni zgornja in osrednja Gorenjska, ki s svojo politično upravno razčlenjenostjo vključujeta dosedanjih pet občin (Jesenice, Kranj, Radovljica, Škofja Loka in Tržič). Leta 1991 je živel na obravnavanem območju 191.688 prebivalcev, od tega 50,7 % v desetih mestnih naseljih. Že osnovni pokazatelj, da se je namreč povečalo število prebivalstva na Gorenjskem v povojnih letih (1948–1991) za 63 %, kaže na izredno nagel in raznolik družbeno-gospodarski razvoj, ki je bil nad slovenskim povprečjem. V osemdesetih letih se je povečalo število prebivalstva v obravnavanih predelih za 6,9 %, kar je tudi nad državnim povprečjem. Z navedenimi kazalci je mogoče zaznati današnji utrip posameznih pokrajin in predelov kakor tudi naselij na Gorenjskem in je brez dvoma prispeval k močnim selitvenim tokovom prebivalstva, k splošnemu gospodarskemu napredku in k sodobnemu družbeno-socialnemu razvoju in preobrazbi. Navsezadnje so to tiste splošne materialne stalnice pokrajinskega razvoja, ki omogočajo najrazličnejši pretok informacij in dobrin v pokrajini, njeno razvitosti in gospodarsko-proizvodno usmerjenost. Naravne razmere in danosti s svojimi neponovljivimi oblikami pa so tisti "zakladi", ki že od nekdaj privabljajo in s svojo pestrostjo navdušujejo domačega in tujega obiskovalca. Zato je prav in koristno, da smo dobili tudi za gorenjski predel naše države sodoben in praktičen turistično-informativni vodič.

Številne pokrajinske, socialno-gospodarske, kulturno-zgodovinske, umetnostne, turistično-nastanitvene in druge značilnosti in posebnosti Gorenjske kakor tudi njena infrastrukturna opremljenost, ki je pogoj za obisk njenih predelov in naselij, so predstavljene v vodniku z 89 nosilnimi (glavnimi) gesli. Ta nam s kar se da strnjnimi opisi podajajo geografske, gospodarske, prometne, turistične, naselbinske, kulturne, zgodovinske, socialne, razvojne in druge prostorske predstavitve našega najbolj značilnega alpskega in predalpskega sveta. Deset gesel je namenjenih orisu nekaterih pokrajinskih predelov ali enot (npr. alpske planote Jelovica, Mežaklja in Pokljuka, Triglav in Triglavski narodni park, Kamniško-Savinjske in Julijske Alpe, Karavanke, Škofjeloško hribovje itd.).

V 52 geslih oziroma sestavkih so orisane splošne pokrajinske sestavine (gozd, rastlinstvo in živalstvo, podnebje, arheologija, prebivalstvo idr.), temeljne veje gospodarstva, kulturno-umetnostne značilnosti, turistične zmogljivosti, poglobitve naprave in objekti infrastrukturne opremljenosti pokrajine, možnosti športno-rekreativnega udejstvovanja itd. V 27 geslih so predstavljena nekatera centralna naselja z opisi njihove zemljepisne lege ter teritorialnega in gospodarskega razvoja in s prikazom tistih stavbarskih in umetnostnozgodovinskih spomenikov, ki imajo širšo veljavo in privlačnost. Ob centralnih naseljih, ki so uvrščena v geslovník, so prikazana še njihova zaledja (gravitacijska območja), in sicer s predstavitevijo vseh

naselij ter z oznakami njihovege lege in opremljenosti. (Prav pri izbiri centralnih krajev, ki so bili uvrščeni med nosilne oziroma vodilne pri sestavi geslovnika, se postavlja utemeljeno vprašanje: Zakaj niso bila vsa centralna naselja, ki jih je na Gorenjskem po Vrišerjevi klasifikaciji kar 55 (prim. GZ XXVIII, 1988, str. 149–151), razporejena med vodilna naselja? Njihova razčlenitev je pokazala, da so bili sprejeti v geslovník vsi kraji z višjo stopnjo centralnosti — npr. okrajno, okrožno, občinsko in podeželsko ali industrijsko središče — medtem ko so bila naselja z najnižjo, osnovno stopnjo oskrbnih funkcij, kamor prištevamo vsa krajevna središča, izbrana in uvrščena vanj le v redkih primerih. Konkretno: od 40 krajevnih, lokalnih središč jih je prišlo v kazalo stvarnega vodnika samo 12.) Skratka, vsebinska sestava gesel daje kar se da celosten vpogled v pokrajino, kjer niso izvzeta ne pretekla in ne današnja dogajanja. To pa je podlaga, ki zagotavlja, da ob prebiranju in rabi turističnega vodnika po Gorenjski spoznamo tiste prostorsko-pokrajinske posebnosti in dragocenosti, ki usmerjajo in privabljajo današnje turistične tokove in odmerjajo njihove vsakokratne utripe.

Z vsem, kar nam ponuja vodnik po Gorenjski, nismo zadovoljni. Prepričan sem, da bi s povečanim številom gesel, ki bi segala na različna področja, uspeli osvetliti in dopolniti prenekatero pokrajinsko značilnost gorenjskih alpskih predelov. Pogrešam naslednja gesla in njihove vsebinske predstavitve, ki so povezane z značilnostmi in življenjem gorenjske pokrajine: planine in planšarstvo, alpinizem in planinstvo (gorništvo), smučišča, alpska jezera, morda tudi nabiralništvo, splošen gospodarski oris, pregled površja in njegovih značilnih oblik, naselja, oris starih železarskih (fužinarskih) krajev, (nekdanji) trgi in mesta, zavarovana območja s krajinskimi parki (npr. Zelenci v Dolini, povirje Davče med Poreznom in Blegošem). Res pa je tudi, da bi vse te dopolnitve posegale v vsebinsko zasnovo vodnika. Ta naj bo kolikor toliko enotna in primerljiva med posameznimi zvezki, ki obravnavajo posamezne regije in pokrajine. Prepričan pa sem, da je treba pokrajinskim sestavinam in njihovim značilnostim tudi v takšnih delih, kot je turistični vodnik, odmeriti ustrezno veljavo in prostor.

Z opisi in predstavitvijo posameznih gesel smo lahko v glavnem zadovoljni. Le pri nekaterih geslih pogrešam zadovoljivejših oznak in ocen. Na primer: promet in prometna prehodnost Gorenjske, ki sta že od nekdaj pomembni pokrajinski sestavini in prostorski (infrastrukturni) nadgradnji, sta v vodniku omejeni na prikaz vozniških redov za posamezna prometna sredstva (avtobus, vlak in letalo), ki povezujejo Gorenjsko s tujino, ne pa tudi z drugimi slovenskimi pokrajinami.

Pri opisu Škofjeloškega hribovja, ki je prikazano s samostojnim geslom, niso navedene planinske kočje in domovi pa tudi ne izhodišča za obisk in vzpone na posamezne vrhove. (Pri predstavitvi Julijskih in Kamniško-Savinjskih Alp ter Karavank je to tudi tabelarično prikazano — prim. str. 133–138). Mislim, da bi bilo treba geslo oziroma oznako predalpskega Škofjeloškega hribovja dopolniti še s Polhograjskimi hribi (npr. Škofjeloško-Polhograjsko hribovje), ki so sicer vsebinsko zajeti pri opisu Škofjeloškega hribovja in prav tako označeni na karti Gorenjske.

Med navedbami sakralnih spomenikov manjka kapelica Marije Snežne na Kredarici, ki je najvišji tovrstni objekt na Slovenskem. V stvarnem kazalu (str. 295) je geslo "hiša", ki ga zama iščemo na navedeni strani (str. 120), pač pa je tam geslo "hotel", ki ga pa ni v kazalu. Številne značilnosti gorenjske hiše, njena zunanost in njena notranja oprema, so prikazane v sklopu obsežnega gesla "ljudsko stavbarstvo" (str. 171–174). Velja tudi pripomniti, da imenujejo domačini mednarodni mejni prehod le Koren (str. 157) in ne Korensko sedlo (str. 137).

Knjiga "Gorenjska A–Ž" je dragocen osnovni pripomoček, ki nam bo pomagal spoznati celostno podobo njenih pokrajin in območij. Ob sklepu velja opozoriti na prikupno opremo in tehnično ureditev knjige, za kar je poskrbel J. Kramar. Na uvodnih 64 straneh knjige je 113 barvnih fotografij, ki nazorno dopolnjujejo besedilni del priročnika. Izvrstni posnetki so delo desetih znanih slovenskih fotografov; izbor slikovnega gradiva in njegovo ureditev je opravil M. Kambič, in sicer po pokrajinskem zaporedju od vzhoda proti zahodu. Na notranji strani platnic je pregleden zemljevid Gorenjske, žal brez legende; izdelal ga je Geodetski zavod Slovenije. Toda vzhodni rob karte je preveč "odrezan", zato manjkajo imena vrhov (Grintovec 2558 m, Kočna 2540 m in Kalški greben 2224 m; prim. str. 136), ki so označeni samo s kotami. Enak vzrok je tudi za opustitev dveh planinskih postojank (Cojzova koča na Kokrškem sedlu in Kranjska koča na Ledinah). V Karavankah pod Stolom (2236 m) ne najdemo Prešernove koče, ki je omenjena na str. 138. Pričakovali bi, da bo na tej karti vsaj shematsko začrtan obseg Triglavskega narodnega parka, pa ni. Itd.

Kljub zapisanim pripombam, ki slonijo na nekaterih ugotovljenih in prikazanih pomanjkljivostih in nedoslednostih, pa sem vendarle prepričan, da vodnik po Gorenjski zasluži naše priznanje in pohvalo. Z veseljem in s koristjo ga bomo uporabljali pri vseh naših izletih in ekskurzijah.

Milan Natek

Peter Fister: **Glosar arhitekturne tipologije**, str. 144,
Arhitekturne krajine in regije Slovenije, str. 245 + 1 zemljevid v prilogi,
Ljubljana 1993. Izdal Zavod RS za prostorsko planiranje
Ministrstva za okolje in prostor.

V zbirki "Arhitekturna identiteta", ki jo je zasnoval Zavod Republike Slovenije za prostorsko planiranje, sta izšla prva dva zvezka. Namenjena sta predstavitvi in ovrednotenju poselitve slovenskega ozemlja. Avtor dela je arhitekt, prof. dr. P. Fister, ki je raziskavo zasnoval in tudi vodil. Pri njenem uresničevanju so sodelovali mladi — novi raziskovalci in sodelavci Inštituta za arhitekturo in prostor ljubljanske Šole za arhitekturo FAGG Univerze v Ljubljani (N. Boh-Pečnik, L. Debevec,